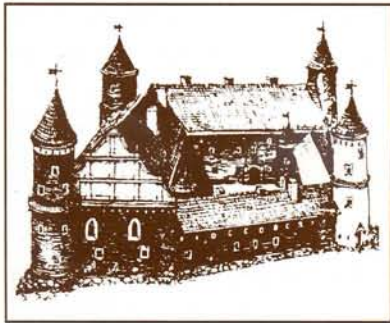

„Balsas virš Priegulos“ – Kaliningrado lenkų laikraštis	
- Marija Lavrinovič-Ščepaniak	58

Pagonių ženklas prie erelio

- prof. Juzefas Marošekas	60
---------------------------------	----

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinės raštvedybos kalbos statuso suteikimas lenkų kalbai 1697 metais

- dr Gintautas Sliesoriūnas	66
-----------------------------------	----

Bažnyčios, cerkvės ir sinagogos

- dr Dorota Misejuk	69
---------------------------	----

PUŠIS – ŠIAURINIŲ GIRIŲ KARALIENĖ

- Kšištofas Volframus	71
-----------------------------	----

Pranašo Iljos Naujoji Jeruzalė dingsta

- Ana Mežinska	74
----------------------	----

Kur atplaukė kryžius, įmestas į upę

- Wojciech Koronkiewicz	78
-------------------------------	----

Koldūnai ir cepelinai

- Andrzej Fiedoruk	81
--------------------------	----

GERBIAMI SKAITYTOJAI

„Mano mažoji Europa“ – dar vienas mūsų leidyklos leidinys. Mūsų autoriai rašo apie pasienio teritorijas tarp Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos (Kaliningrado srities) istoriją, kuri susišaukia su tikrove. Mūsų uždavinys yra priartinti prie Jūsų kultūros klodus, šių žemių religiją ir tradicijas.

Teritorijų istorijoje, apie kurią mes kalbame, siena vienijo, o ne skyrė valstybes, tautas, kultūras. Būtent apie tai rašo profesorius Juzefas Marošekas iš Balstogės universiteto savo straipsnyje „Pagonių ženklas prie erelio“. Apie tai, kokios lenkų kalbos paskelbimo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės valstybine kalba pasekmės, rašo Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų daktaras Gintautas Sliesoriūnas.

Kokia istorijos, neturinčios ryšio su šiuo laiku, vertė? Apie samplaiką lenkų, rusų ir Baltijos kultūrų, papildytą žydų etnosu, rašo Dorota Misejuk straipsnyje „Bažnyčios, cerkvės ir sinagogos“. Lenkų, lietuvių ir rusų pasienio žemių grožį aprašo Kšištofas Volframus, o Andrejus Fedorukas kviečia į kulinarinę kelionę. Svarbiausias kulinarinis motyvas – koldūnai ir cepelinai. Linkiu malonaus skaitymo ir kviečiu dar kartą susitikti bevertant kitų žurnalo „Mano mažoji Europa“ numerius.

*Bendrijos Amicus Pirmininkas
Piotr Sobolewski*

Redakcija:

Paulina Wolfram
Jarosław Marek Chodynicki
Adam Kozłowski
Piotr Sobolewski

Leidėjas:

Association „Towarzystwo Amicus“
15-427 Białystok
Lipowa 14 phone/fax: 0048 85 653 77 53
www.towarzystwoamicus.pl
e-mail: eurobialystok@bia.pl
Agencja „Benkowski“
Legionowa 28, 15-281 Białystok
Phone: 0048/85 745 52 45

Sienos vaidmuo kultūrinio pasienio formavimesi

Pagonių ženklas prie erelio

Šiandieninės Lenkijos ir Baltarusijos istorijoje buvo politinė siena, kuri jungė, bet ne skyrė valstybes, tautas ir kultūras. Taip 1385-1795 metais siena tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Karūnos buvo tik simbolinė linija. Toks pavyzdys yra Bžozuvkos upės slėnis, kuriame nuo 1385 metų iki 1795 metų susikirsdavo dvi valstybinės struktūros. Skirtingos kultūrinės tradicijos kūrė vieną kultūrą ir taikiai gyveno.

Jogailaičių palikimas

Dialektinių ir dvasinių liaudies kultūros skirtumų išsaugojimas iki šių dienų liudija apie taikų šių visuomenių gyvavimą ir vienijantį vaidmenį, kurį suvaidino unifikuota Žečpospolita, sudaryta iš dviejų organizmų.

Šią teritoriją aplenkė visos brožudiškos kataklizmos, todėl valstybė, kuri vienijo skirtingas tautybes, buvo europinio masto fenomenas ir neturėjo tuometinių analogų.

Kultūriniai mainai buvo platūs. XIV-XVIII amžiuose atsiradusi kultūra buvo bendra ir šiandien šiam palikimui priskiriami ir lenkai, ir baltarusiai, ir lietuviai. Tai susiję ir su architektūros paminklais, urbanistika, landšafto planavimu ir su literatūra, istorinėmis tradicijomis, muzikine kultūra. Skirtingų Balstogės, Gardino ir Aukštaitijos kraštų etninių ir religinių grupių taikaus gyvavimo principas paveldėtas iš Jogailaičių, kurie ypatingai rūpinosi pasienio žemėmis, jas kolonizavo, statė dvarus ir pilis, mokyklas, ligonines luošiams, skyrė

lėšų bažnyčioms ir cerkvėms. 1569 metų Liublino unijos aktas buvo šios pasienio žemių harmonijos pagrindas. Jogailaičiai ir jų patikėtiniai, dvariškiai bei aukšti pareigūnai sugebėjo įvesti į visuomeninį gyvenimą principus estetiškos harmonijos, kurią propagavo artistinėse programose. Taikaus visuomeninio egzistavimo harmonijoje, turint bendrą materialinę ir dvasinę kultūrą, ir yra pats didžiausias Renesanso paminklas Žečpospolitos istorinėje teritorijoje.

Renesanso harmonijos netektis

Ilgainiui šią kultūrinę teritoriją perskyrė politinės sienos 1795, 1807, 1815 ir 1944 metais. Tos sienos ne vienijo, o skyrė, griovė paminklus, naikino kultūrinį palikimą, niveliavo socialinę harmoniją. Sunaikinimai, kuriuos atnešė prūsų karalių absoliutizmas, rusų carų vienvaldystė, totalitarinės sistemos, viešpatavusios šioje teritorijoje XX amžiuje, nesiskaitė su poreikiais visuomenės, gyvenusios ant Nemuno ir Narvos upių bei Beržos ežero krantų.

Šventyklų, turto ir nuosavybės konfiskavimas, deportacija ir tremtis – visa tai skaudžiai paveikė Renesanso harmoniją, kurią sukūrė Jogailaičiai (pirmiausiai Aleksandras, Zigmantas II, jo žmona Bona, Zigmantas Augustas), kurią ypatingu būdu tęsė įtrauktas į šią dinastiją Steponas Batoras.

Rytinė siena (Balstogės teritorija palei Baltarusijos sieną) – tragiškas sunaikintos kultūrinės terpės portretas su nykstančia ko-

Sigismundus Augustus.
1554 m. J.I. Kraševskis, „Vilnius nuo jo įkūrimo pradžios iki 1750 metų“, Vilnius 1554m.

Virgilijus Solis. Zigmanto Augusto portretas. 1554 m. J.I. Kraševskis, „Vilnius nuo jo įkūrimo pradžios iki 1750 metų“, Vilnius 1554m.

lonizacija, žemės ūkio ekonomika, pakartotiniu laukų apželdinimu miškais. Abiejose valstybinės sienos pusėse buvo sunaikinti dvarininkų namai, rūmai, parkai, juose sukauptos kultūrinės vertybės. Baltarusijos ir Lietuvos teritorijose TSRS laikais, buvo stengtasi niveliuoti krikščioniškos kultūros pasiekimus ne tik kulto požiūriu, bet ir bažnytiniai pastatai, šventovių interjero apdaila, kapinynai. Žmogaus pašamonė buvo veikama taip, kad visuomenė būtų išplėšta iš savo tradicijų, kurias buvo stengiamasi pakeisti kosmopolitiniu ateizmu, antiteizmu ir svetima liaudies kultūra.

Knyšyno Varšuvos Žečpospolita?

Karalius Zigmantas Augustas čia matė savo pagrindinės rezi-

dencijos statybos vietą. Jei šių ketinimų nebūtų nutraukusi valdovo mirtis, kas žino, kur dabar būtų Žečpospolitos sostinė. Rūmai išaugo karaliui paliepus. Jie turėjo tenkinti, atsiribojusio nuo Vilniaus, Krokuvos ir net Varšuvos miestų triukšmo, jo patogaus ir kamerinio gyvenimo poreikius. Monarcho lobiai, surinkti prie Knyšyno ir Tykocino, liudija apie tai, kad paskutinysis Jogailaitis buvo savo turtų šeimininkas ir buvo pats sau šeimininkas.

Žmonėms, supusiems monarchą jo Palenkės valdose, kontaktas su karaliumi dažnai būdavo jų valstybinės karjeros pradžia. Tykocino pilį kaip ir Knyšyno rezidenciją karalius akylai stebėjo. Tik jis ir jo patys patikimiausi asmenys turėjo priėjimą prie monarcho Palenkės investicijos ir jo karališkojo turto. Šaltinių nutylėjimas ir tikslios informacijos nebuvimas – paties karaliaus rankų darbas, kuris Knyšyną ir Tykociną padengė paslaptimi ir tyła. Palenkės rezidencijos slaptumas tapo priežastimi, kad Žečpospolitoje ėmė skliti neįtikėtinos istorijos apie Tykocino didžiulius lobius arba apie didžiules Knyšyno arklides. Apie rūmus buvo žinoma tai, kad ten gyveno karalius apsuptas raganų, burtininkų, žiniuonių ir karaliaus meilužių. Apie tai tapo žinoma per pirmąjį tarpuvaldį.

Augustas – šių žemių šeimininkas

Tai, kad Knyšyno rajone (Belsko, Lomžos, Viskos ir Gardino žemės) buvo pastatyta Palenkės pagrindinė monarcho rezidencija padarė įtakos tai, kad jis čia turėjo nuosavybės. Šią teritoriją jis skaitė savo paveldėta nuosavybe.

Viskas prasidėjo nuo žemaičių vyskupo Mykolo Radvilos dovanos Zigmantui Augustui 1528 metų gruodžio 18 dieną. Šalia buvo kitos dovanos ir išmarinis palikimas. Netrukus 1529 metų balandžio 23 dieną Zigmantas I padovanojo savo sūnui miškus, pievas ir dykvietes esančias prie Goniondzo.

1542 metų gruodžio 18 dieną mirė Trakų vaivada Stanislovas Goštautas. Tykocino turtai drauge su kita Goštauto nuosavybe kaip palikimas atiteko Zigmantui I. 1543 metų birželio 15 dieną visą

paveldėtą turtą jis atidavė savo sūnui Zigmantui Augustui. Po to kai karalienė Bona 1556 metais išvyko iš šalies, Zigmantui Augustui atiteko Gardino seniūnija bei Pšelomsko ir Perstunsko girios, o Mozūrijoje – Lomžos ir Viskos seniūnijos.

Šiaurėje Zigmanto Augusto teritorijos ribojosi su Karališkąja Prūsija, kuri tikėjosi paveldėti žemes iš Hohencolernų, o Karališkosios Prūsijos teritorija priklausė monarchui. Galima buvo manyti, kad laikui bėgant jos priklausys Zigmantui. Iki 1525 metų ši siena

Lietuvos, Lenkijos ir Prūsijos pasienio stulpas prie Prostų ir Bogušų kaimelių esančios perkėlos per Elkos upę (tradiciškai šią upę vadina Akmeninė Brasta). Ant stulpų pavaizduoti trijų valstybių herbai ir lentelė su užrašu: „1545 metai“.

jungė Prūsiją, Lietuvą ir Lenkijos Karūną.

Tykocinas ir Vasilkuvas buvo karaliaus Zigmanto Augusto nuosavybė. Kaimynystėje buvo Knyšynas. Breste 1544 metais Zigmantas Senasis ir Lietuvos seimas posėdyje nutarė atiduoti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę Zigmantui Augustui.

Rezidencija gamtos prieglobstyje

„Dabar gyvena Lietuvoje, dažniausiai Knyšyne, nedidelėje pilyje prie Mazovšo. Ten jis turi arklides su daugybe dailių žirgų. Yra neapolietišku, yra turkišku, ispanišku, bet daugiausiai yra lenkišku. Karaliui čia patinka gyventi, nes jis myli žirgus. O gal jis čia gyvena, nes jo pilis įsitaisiusi jo valdų centre? Juk šitaip yra patogiu ir karaliui, ir jo žmonėms. Kur kas patogiau, nei gyventi Krokuvoje, kuri yra Lenkijos pakraštyje. Be to karalius turi didesnę valdžią Lietuvoje, o ne Karūnoje ir jam patogiau valdyti būnant Lietuvoje, kurioje pastaruoju metu tapo patogiu stebėti jo priešų maskolių ruošimąsi ir veiksmus bei spręsti karinius reikalus.“ Šitaip rašė apaštalinis nuncijus Julijušas Rugeris 1568 metais. Istoriniai šaltiniai praneša, kad karalius Knyšyne buvo 22 kartus, viso 495 dienas.

Dažnų apsilankymų, o ne nuolatinio gyvenimo pilyje dėka, karalius praleido Knyšyne labai daug dienų. Tai, kad Knyšyne dažnai buvo skiriamos pareigos, galima manyti, kad Zigmantas Augustas mėgo dalyti senatorių kėdes ypač nepalankiomis aplinkybėmis. Visa tai liudija, kad Knyšynas buvo valstybinė ir nepriklausoma vieta.

Aleksandras Gvaninis savo kronikoje „Sarmatae Europeae descriptio“ štai taip apibūdino rezidenciją Knyšyne: „Knyšynas

Renesanso laikų koklis, rastas Knyšyno senovės karaliaus rūmų krosnyje. (Balstogės gatvė Nr.57).

– medinis miestas, stūksantis lygumoje tarp ežerų ir pelkių 4 mylios nuo Tykocino. Jame yra karaliaus rūmai ir didžiulis sodas, kurį vadina žvėrynu. Yra ir nedidelis tvenkinys ir daug įvairiausių žvėrių, nes dažniausiai ten medžiojama. O iki Belsko 12 mylių“. Kompoziciją sudarė rezidencija, tvenkinys ir žvėrynas. Taip pat ir arklidės, sodyba bei kolonija.

Svarbi karaliaus rūmų dalis – gobelenų kolekcija, saugojama Tykocino pilyje. Kai monarchas lankydavosi Knyšyno pilyje, tada gobelenais padabindavo pilies sienas.

... ir Tykocino pilis

Stebina tai, kad Knyšyno rezidencija buvo visiškai neapsaugota, o joje juk gyveno didžiausios valstybės tuometinėje Europoje šeiminkas. Rezidencija supo žvėrynas

skirtas medžioklėms, miškai, arklių ganyklos ir visa tai be reikiamos apsaugos, ypač palyginus su kitais to meto monarchais, kurie aktyviai kūrė savo absoliutiškas imperijas. Zigmantas Augustas, gyvendamas Knyšyno pilyje, įkūnijo Renesanso harmoningo gyvenimo su gamta idealą.

Tačiau jis nebuvo lengvabūdis. 15 kilometrų nuo Knyšyno jis pastatė pilį, kuri papildė Knyšyno pilies funkcijas. Karalius suprato, kad pilis stovi jo valdomų žemių viduryje. Iš čia galima buvo siųsti artileriją ginti bet kurią Žečpospolitos sieną. Tykocinas su greta esančia rezidencija Knyšyne turėjo būti grandimi jungiančia unikalias valstybines žemes – Lenkijos Karūną ir Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę.

Laiške Mikalojui Radvilai Rudajam 1550 metų kovo 17-ąją kara-

lius rašė: „*Daug priešasčių, kodėl mums reikalingas Tykocinas. Galvoju apie ateitį ir būsimas bėdas, kurios gali mus užklupti – karai nesiliauja. Juk nėra kitos tokios saugios vietos kaip Tykocinas, kurioje, jeigu prireiktų, galėtume paslėpti Jūsų Didenybės žmoną. Tykocinas yra saugioje vietoje ir ten mes norime pradėti statybas ir šioms statyboms paaukosime visas Tykocino lėšas.*“ Etninėse Lenkijos žemėse Tykocinas, be abejonės, buvo pačia didžiausia pilimi. Kai mirė paskutinis Jogailaitis Tykocino pilyje buvo 200 pėstininkų kuopa, vadovaujama rotmistro Klimunto Bilenskiego. Perkeliant monarcho lobyną nebuvo pamirštos ir brangenybės, juvelyrinių dirbinių kolekcijos, vertingas rūmų inventorius, ir taip pat karališkoji biblioteka.

Lenkų elitas Palenkėje

Pagrindinės rezidencijos įsikūrimas Knyšyne ir Tykocine turėjo svarbią reikšmę atsiradimui Palenkės apylinkėse renesanso pavyzdžiu formuojamų miesto teritorijų (Knyšnynas, Tykocinas, Augustavas, Vasilkuvas, Zabłudovas, Surazhas, Novyj Dvur ir kt.) su ilgomis kaimo gatvėmis, bažnytkaimiais, polivarkais, sodybų kompleksais.

Iš pradžių tai buvo ruošiama karaliui, o vėliau per agrarinę reformą, paplito po visą Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės teritoriją. Šiaurės Palenkėje apsigyveno Renesanso žmonės, artimai susiję su karaliumi ir jo rūmais. Tarp jų: Stipiona Kampo, Daniela ir Bartlomėjus Moreto – treneriai ir jojikės, Novickis – arklidinkas, Janas – arklidžių šaltkalvis, Jeronimas Korickis, Kasparas Klodinskis, Jokūbas Piaseckis – arklidžių prižiūrėtojai, Andželas Kabortas – vaistininkas, Gžegožas Kačikas

– tarnas, Voitekas Rozvadovskis – pilies apsauginis, Mikalojus Konarskis ir Stanislovas Trojanovskis – apsaugos viršininkai, Janas – žvejys, Martinas Židka – lakėjus, stanislovas Menžikas – kailiadirbys, Klimuntas Rozdamas – šaltkalvis, Sebastijonas – balnius ir plėškininkas.

Kartais būnant Knyšyne juos apgyvendindavo karčemoje, kurią išrinkdavo seniūnas. Daugelis iš jų mieste gavo dovanų dvarus.

Rejestre išvardinti dvarai priklausantys rūmų valdininkams:

Važvineco Voinos dvaras – kanceliarijos raštvedžio ir jaunesniojo Lietuvos išdininko, Jano Dulskio

Gobelenas, kurį iki 1572 metų kabindavo Knyšyno rezidencijoje. Ūdra, gulbės, garniai ir fantastiniai ropļiai. Verdiūra su žvėrių atvaizdais. Nuotrauka „Photogravure De“ Schutter, Antwerpia. Flamiški gobelenai Vavelio karaliaus rūmuose. Red. J. Šablovskis, Varšuva 1975, 203 psl.

dvaras – Suražo ir Briansko seniūno, Ostafijaus Volovičio dvaras – jaunesniojo išdininko, maršalkos, Lietuvos raštininko ir kanceliari-ninko, Jokūbo Zaleskio dvaras – Lenkijos aukštuomenės išdo raštininko, Matėjaus Žalinskio dvaras – aukštuomenės išdo raštininko, atsakingojo už karališkuosius miegamuosius.

Seniūno dvare prie Knyšyno gyveno nuomininkai, žymūs ekonomistai, žemės ūkio reformos veikėjai: Stefanas Beliauskis, Aleksandras Chodkevičius, Piotras Chvalčevskis, Andžėjus Dybovskis, Jeronimas Korickis, Stanislovas Vlošekas, o taip pat Adomas Pilchovskis – Palenkės referendorius ir Stanislovas Piotraševičius – seniūnas ir Knyšyno žemių miškininkas.

Tas pats buvo ir Tykocine. Ten gyveno Zigmanto Augusto tarnautojai: Augustinas – rūmų dailidė, Lukašas Brajeris – stalius, Janas Bukovskis – gobelenų ir kitų medžiagų konservuotojas, Mikalojus Bystro – ratininkas, Lukašas Gutnickis – bibliotekininkas, Hibrolis Handzelis – artilerijos karininkas, Stanislovas Herartas – ginkladirbys, Janas Hermanovskis – ginklininkas, Jokūbas – virvininkas, Herkulesas Jurčinskis

Knyšyno vaizdai 1536 metų žemėlapyje, papildytame 1561 metais: kelias iš Lietuvos į Karūną, užtvanka – Sena ir Nauja Jaskrankos slėnyje, tvora aplink kūdrą prie rezidencijos, stirnų ir kiškių žvėrynas, o taip pat arklidės ir ganykla. Vilniaus universiteto biblioteka, f.23, nr. 135

– architektas, Ambrozijus Krausas – ginklininkas ir stalius, Petras – kaminkrėtys, Františekas Rosocha – rūmų patrankininkas, Voitekė Zakševskis – mūrininkas ir Tykocino statybų raštininkas. Pilyje gyveno: Klimuntas Bilenskis – Tykocino pilies komendantas ir rotmistras, Martinas Podgurskis – lietuviško išdo tarnas, Stanislovas Bronevskis – arklininkas Pšemysle, Zigmuntas Zebžidovskis – bajoras ir pilies rotmistras. Naujuose karaliaus rūmuose mieste gyveno nuomininkai: Stanislovas Kežgaila, Džobas Praitfusas, Janas Šimkovičius ir Lukašas Gurnickis, o taip pat bajoras Pavelas Kotovičius – prižiūrėtojas. Taip pat savo valdas turėjo: Jeronimas Siniavskis – Kamenecko žemės teisėjas, Mikalojus Korickis – Belsko žemių teisėjas, Ježis Chodkevičius – Trocko prižiūrėtojas, Jokūbas Uchanskis – Lenkijos princas, Františekas Volskis – vaistininkas. Pinigų kalyklos valdytojas Stanislovas Myškovskis apsisistodavo Lypnikų sodyboje prie Tykocino.

50-ies kilometrų spinduliu aplink Tykociną gyveno: Aleksandras Chodkevičius (Choroščas ir Grudinas), Grigalius Chodkevičius – didysis Lietuvos etmonas (Choroščas) Janas Deržanovskis – Knyšyno girininkas (Borsukovka), Petras Gabrelovičius – matininkas (Gnila), Janas Gonsiorovskis – asmens sargybinis, Zigmanto Augusto kūno sargas (Augustavas), Martinas Grajevskis – bajoras (Dolistavas), Petras Grajevskis

Augusto kūdra prie Čechoviznos kaimo, pastatyto Knyšyno seniūno Petro Chvalčevskio 1558-1561 metais prie Knyšyno, Nereslės upės slėnyje.

(Grajevas), Stanislovas Grajevskis - bajoras (Grajevas), Kšištofas Gžimovskis - virėjas (Dolistavas), Juzefas Jasenskis - Vilniaus arkidjkonas, Suražo parapijos dvasininkas, karaliaus sekretorius (Uchovas), Voitekas Jasenskis - kulinaras (Kšiva), Janas ir Juzefas Jaskevičiai - sargai (Vorošilovo žemės arba Ksenžinas), Matėjus Kaleckis - Kalinovo parapijos dvasininkas, karaliaus sekretorius (Kalinuvka Kostelna), Ivanas Koženeckis - karalienės Bonos bajoras (Kalinuvka), Ježis Kuženeckis - bajoras (Sokulka arba Jurovcai), Mikalojus Kuženeckis - bajoras (Jasinuvka), Janas Lisovskis - bajoras (Kšyva), Matėjus iš Krainos, kurį vadindavo Lape - gydytojas (Buzūnai), Piotras Fizykas iš Poznanes - Suražo parapijos dvasininkas ir gydytojas (Uchovas), Jonas Radvila - Lietuvos taurininkas (Goniondzas), Stanislovas Skočekas Devaltovskis - matininkas (Kundinas), Matėjus Strubičius - kartografas (Bžezinos), Janas Vesiolovskis - bajoras (Balstogė), Piotras Vesiolovskis vyresnysis - kvartirmeisteris, Piotras Veselovskis jaunesnysis - bajoras, Bartalomėjus Vlevskis - Knyšyno seniūnijos girininkas (Jasvilai).

Renesanso pavyzdžiai

Palenkės savitumas - renesansiškų bajorų sodybų ir sodų paplitimas. Daug bajorų sodybų pastatytų XVI a. priklausė asmenims, susijusiems su karaliaus rūmais (Orla, Zabludivas, Jasionuvka, Kalinuvka, Buzūnai, Balstogė, Strabilia ir kt.), atrodė būtent taip. Pavyzdžiu tarnavo karaliaus sodybos Knyšyne, Tykocine, Bonove arba Buinove, Krynkose, Choloveckėje prie Belsko). Tarp žmonių,

užimtų statybose ir karaliaus rezidencijos bei arklidžių išlaikyme, o taip pat Tykocino pilyje, buvo daug užsieniečių: italų, portugalų, olandų, maskviečių, totorių.

Čia atsirado pirmieji miesto statybų planavimo pagal naujosios istorijos tradicijas bandymai. Tai būdinga Zabludivui (1553m.), Augustavui (1557m.) ir Vasilkavui (1566m.) ir daugeliui kitų miestų.

Jie skiriasi nuo ankstesnių statybų labai reguliarium, šachmatiniu gatvių išdėstymu, sujungimu namų su sodais ir daržais, antikinių bei romėniškų miesto statybų pavyzdžių populiarumu. Vaisių ir daržovių auginimo populiarumas vertė matuoti plotus, skirtus namo statyboms (pagal daržo dydį).

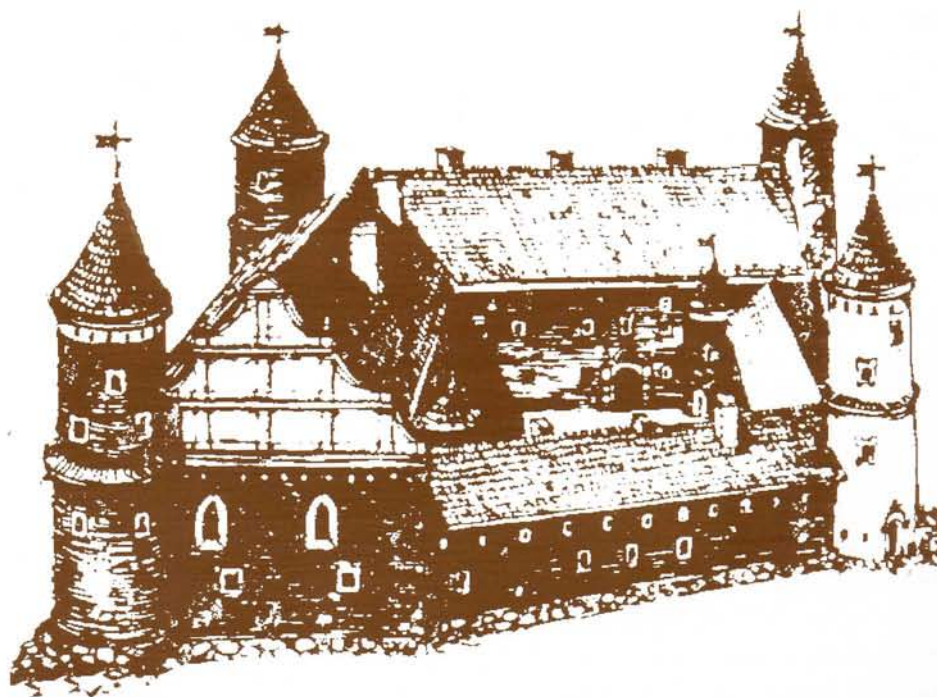
Miestai prarado gynybines funkcijas, o tai leido statyti plačias turgaus aikštes ir gatves, nors tuose miestuose gyventojų skaičius buvo nedidelis. Grįžimas prie gamtos, poreikis būti tarp žalumos, vasarinių pavėsinių atsiradimas taip pat buvo plačių statybų ir sodų atsi-

radimo priežastis. Didelis sklypų skaičius projektuojamajame Vasilkuve arba Augustave liudija apie tai, kad ne visi sklypai buvo iš karto užstatyti. Jie buvo laikomi atsargai, virtę daržais ir sodais.

Tai buvo miestai, kurie atsirado žemės ūkio reformos darbų rezultate. Augustavas ir Vasilkavas atsirado Zigmanto Augusto žemėse, Zabludivas - Grigaliaus Chodkevičiaus, o tai liudija, kad labai greitai karališkųjų dvarų pavyzdžiai persikėlė į poniškus miestus.

Prisiminimas bendrų kultūros ypatybių, kurios vienijo čia gyvenusius žmones, yra svarbus todėl, kad čia vyko nacionalinių grupių emancipacijos procesai, rodantys menamos žalos problemas, kurias turėjo kaimynai kelti praityje. Todėl naujų vertybių, kurios suvienys gyvenančiuosius Europos sąjungos teritorijoje, formavimosi metu reikia prisiminti šiuos labai senus, bet labai svarbius įvykius.

*Prof. Juzefas Marošekas
Balstogės Universitetas*

Tykocino pilis. Henriko Vilkos piešinys.